

Land	Polen
Datum	8 - 11 oktober
Missieleiding	Minister Cora van Nieuwenhuizen
Type missie	Economische missie
Delegatie	42 bedrijven uit de sectoren transport, logistiek, water en maritiem, kennisinstellingen en lokale overheid.
Achtergrond	Missie met als thema " Transport connects. Water unites. Innovative partnerships for a better quality of life"

Samenvatting

Polen maakt deel uit van de in de Handelsbrief genoemde top-25 markten waarmee Nederland de economische relatie wil intensiveren en verdiepen. Er liggen hier o.a. grote kansen op het gebied van transport, logistiek en water/maritiem. Versterking van de handelsbetrekkingen en samenwerking op deze terreinen moet ook een bijdrage leveren aan verduurzaming en klimaatadaptatie. Het bezoek was succesvol omdat het aanbod van Nederlandse bedrijven en kennisinstellingen aansluit op de ambitieuze Poolse investeringsplannen op deze thema's. En Nederland heeft laten zien dat het een innovatieve partner is hierin. De formule om Poolse en Nederlandse besluitvormers, bedrijven, kennisinstellingen en ngo's direct met elkaar in contact te brengen werkte goed.

Belangrijkste onderdelen programma

- Naast meer dan 100 matchmaking gesprekken, zijn in de steden Wroclaw, Warschau en Gdansk verschillende seminars en dialoogtafels georganiseerd waar de thema's klimaatadaptatie, resilient cities, waterveiligheid, spoorgoederenvervoer en wegvervoer, havenontwikkeling, binnenvaart, logistiek, vervoercorridors en smart mobility aan bod kwamen. In Warschau kwamen Nederlandse en Poolse bedrijven in beide sectoren bijeen tijdens een groot netwerkdiner dat door minister Van Nieuwenhuizen werd geopend.
- Goederenvervoer per spoor. In een gesprek tussen minister Van Nieuwenhuizen en Poolse minister van Infrastructuur Andrzej Adamczyk is o.a. gesproken over spoorgoederenvervoer, efacilitering en afspraak om bestendinging goede bilaterale relatie hiervan.
- Luchtvaart. Minister Van Nieuwenhuizen en Poolse staatssecretaris Mikolaj Wild hebben gesproken over samenwerking bij de aanleg van het *Central Transportation Port Project* en beleidsthema's waaronder CO2-reductie.
- Water. Minister Van Nieuwenhuizen opende de *Polish-Dutch High Level Round Tables on Sustainable Urban delta's* waar met succes vijf cases werden bestudeerd door Nederlandse en Poolse bedrijven, kennisinstellingen op het gebied van regenwater management, klimaatadaptatie, green port development en safe deltas en waterways. Daarnaast sprak minister Van Nieuwenhuizen met minister Marek Gróbarczyk van het Ministerie van Maritime Economy en Inland Navigation en zijn viceminister over de ontwikkeling van de binnenwateren, de havens en bevaarbaarheid van de grote rivieren (Oder en Vistula). Beide bewindspersonen benadrukten de wens om de goede relatie tussen Nederland en Polen verder in de water sector te bestendigen en verdiepen.
- Maritiem. Minister Van Nieuwenhuizen heeft samen met Nederlandse havenbedrijven en baggeraars de haven van Gdansk bezocht. Gesproken is over de samenwerking (o.a. IT-samenwerking, operationele ondersteuning) en mogelijke gevolgen van de Brexit.

MVO/mensenrechten/koppeling hulp en handel

Tijdens zijn bezoek aan Warschau op 10 oktober heeft minister Blok de Nederlandse zorgen over de rechtsstaat in Polen met zijn Poolse ambtsgenoot besproken.

Maatschappelijke uitdagingen / SDGs

Klimaatverandering, klimaatadaptatie en verduurzaming hebben veel aandacht gekregen tijdens dit bezoek. Hoe kunnen we met onze infrastructuur inspelen op verandering van neerslagpatronen, droogte en overstromingen, en hoe verduurzamen we onze havens en wegtransport (bovengenoemde thema's leiden tot bijdragen aan o.a. SDGs 3. Gezondheid & welzijn, 6. Schoon water & sanitair, 9. Industrie, innovatie en infrastructuur, 11. Duurzame steden en gemeenschappen, 12. Verantwoorde consumptie & productie, 13. Klimaat actie en 17. Partnerschap om de doelen te bereiken).

Resultaten en follow-up

- In de steden Wroclaw, Warschau en Gdansk heeft het Nederlands bedrijfsleven door meer dan 100 matchmaking gesprekken goede contacten voor (meer) samenwerking gelegd.

- Het internationale draagvlak voor de preventieve aanpak van o.a. waterveiligheid en waterzekerheid, mede in het licht van klimaatadaptatie, is vergroot.
- Met het Poolse Ministerie van Milieu wordt verder verkend hoe samengewerkt kan worden om steden klimaat bestendig te maken. Het ministerie van Milieu heeft al te kennen gegeven dat Polen lid wil worden van de Global Center on Adaptation (GCA).
- Intentieverklaring getekend door minister Van Nieuwenhuizen en minister Marek Gróbarczyk van Maritime Economy en Inland Navigation voor nauwere samenwerking tussen overheden, bedrijfsleven en kennisinstellingen op het gebied van watermanagement, watertechnologie, binnenvaart, havens en klimaatadaptatie.
- Nederlandse baggeraars hebben opdrachten binnen gehaald om o.a. de vaargeul van Swinoujscie-Szczecin te moderniseren en de toegang van de Haven van Police te verdiepen en verbreden.
- Tijdens COP24 in Katowice is een Letter of Intent on International Cooperation on European Urban Water Partnerschap ondertekend door Zwolle, Breda, Wroclaw, Kuiperscompagnon, KCAP, MPWIK, Arcadis, Deltaris, Sendzimir Foundation en Climate Campus met als doel op het gebied van klimaatadaptatie/resilient cities samen te werken.
- Een voorgenomen inkomende missie van Poolse havenautoriteiten (o.a. Haven van Gdansk) en andere relevante partijen/bedrijven uit de maritieme sector aan Rotterdam met o.a. aandacht voor havenontwikkeling (green port), training en jonge water professionals incl. werkbezoeken in 2019.
- Organisatie van een seminar op het gebied van ontwikkeling van Poolse binnenvaart met de maritieme sector in Nederland met het Ministerie van Maritime Economy en Inland Navigation in 2019.
- Verkenning van een inkomend bezoek aan Nederland m.b.t. de aanleg van het Central Transportation Port Project in 2019 (luchthavenontwikkeling).

Factsheets RVO

Missies uitgevoerd door RVO worden in de regel 3 maanden na afloop geëvalueerd. Deze evaluatie is toegevoegd.

Land	Duitsland, deelstaten Rijnland Palts en Saarland.
Datum	10 - 12 oktober 2018
Missieleiding	Minister Sigrid Kaag en minister Hugo de Jonge
Type missie	Uitgaande economische missie
Delegatie	80 bedrijven en kennisinstellingen uit de sectoren Life Sciences & Health (LSH), digitalisering, wijnbouw en binnenvaart
Achtergrond	Economische onderdelen en marge van het officiële werkbezoek van het koninklijk paar

Samenvatting

De bilaterale betrekkingen met buurland Duitsland zijn op alle terreinen intensief en uitstekend. De Duitse economie maakt een groeiperiode door, een groei waarvan ook Nederland profiteert. Nederland is de grootste exporteur naar Rijnland-Palts en qua totale handelsvolume is Nederland voor Rijnland-Palts met bijna EUR 7,5 miljard na Frankrijk de belangrijkste handelspartner. Rijnland-Palts staat op de zesde plaats van Duitse deelstaten waarmee Nederland handel drijft. De economische omvang en betrekkingen met Saarland zijn een stuk bescheidener. Saarland heeft ruim 1% aandeel in de Duitse economie. Nederland is de vijfde exporteur naar Saarland, maar het is ook de deelstaat waar Nederland de geringste economische banden mee heeft. Tijdens de economische onderdelen van dit werkbezoek is de relatie verstevigd met Rijnland Palts en Saarland op onder meer LSH, vergrijzing en digitalisering.

Belangrijkste onderdelen programma

LSH:

- Netwerkdiner met Nederlandse en Duitse bedrijven en instellingen met deelname van de gezondheidsministers van Rheinland Pfalz en Nederland.
- Collectief bezoek aan Caritas, met netwerklunch en round table.
- Bezoek aan zorgverzekeraar IKK waaronder workshop Gesundes Kinzigtal, een publiek-privaat health project.
- Seminar met als onderwerp e-health en ouderenzorg, matchmaking, roundtabel, netwerklunch in Saarbrücken.
- Collectief bezoek aan universitair ziekenhuis UKS in Homburg (inclusief pitchevent en event KB) en innovatiecentrum Fraunhofer (incl. workshops).

Digitalisering:

- Bezoek aan *regionale field labs (kompetenzzentren)*, *Smart Factory Kaiserslautern* en Zentrum für Mechatronik und Automatisierungstechnik (ZeMA), onderzoek- en innovatiecentrum Fraunhofer-Institut für Experimentelles Software Engineering (IESE).
- Diverse bedrijfsbezoeken, waaronder aan het Business Incubation Center Kaiserslautern (incl. matchmaking), August Wilhelm Scheer Institut, Bosch Rexroth en Wipotec.
- Seminars en workshops op de campus van de Universität des Saarlandes, Saarbrücken.
- Ondertekening van 3 samenwerkingsverbanden in aanwezigheid van het Koninklijk Paar (NLse Platform Smart Industry met Plattform Industrie 4.0 resp. Smart Factory Kaiserslautern) en op het gebied van cybersecurity een Lol van het NLse dcypher met CISPA.
- Netwerk event in aanwezigheid van 170 Nederlandse en Duitse vertegenwoordigers van kennisinstellingen en bedrijven met het koninklijk paar.

Andere onderdelen parallel aan de missie:

- Elektrisch rijden/ duurzaamheid.
- Binnenvaart op de Rijn en innovatie.
- Wijnbouw, dialoog over de uitstekende samenwerking in de wijnsector .

MVO/mensenrechten/koppeling hulp en handel

Tijdens de deelnemersbijeenkomst voorafgaand aan de missies is er gesproken over IMVO. Tijdens de missies is met de deelstaat Saarland gesproken over migratie en de inzet op het arbeidsproces.

Maatschappelijke uitdagingen / SDGs

De thema krimpregio's, vergrijzingen en digitalisering kwamen aan de orde tijdens deze missie. De missie LSH heeft met een specifiek thema ouderenzorg bij kunnen dragen aan het aanpakken van deze problemen door de innovatieve E-health oplossingen van de Nederlandse bedrijven, die het mogelijk maken ouderen langer en gezonder thuis te laten wonen. Ook hebben de deelstaten de wens zowel de zorgverlening als ook de industrie verder te digitaliseren. Daarbij speelde ook maatschappelijke thema's als veiligheid, arbeid en opleiding een belangrijke rol.

Resultaten en follow-up

- Tijdens de missie zijn er 3 MoU's op het gebied van LSH en 3 MoU's op het gebied van veilige en digitale industrie ondertekend.
- Op initiatief van o.a. Bureau Smart Industry en met ondersteuning van het postennet hebben al meerdere concrete follow-up bezoeken plaats gevonden, zowel op individueel bedrijfsniveau, als in groepsverband met bijvoorbeeld de Nederlandse Smart Industry Field Labs.
- Het Duitse BMWi heeft besloten om in september in Nederland een mini-conferentie te organiseren waar Duitse en Nederlandse experts samen zullen nadenken over verdere samenwerking en projecten.
- Platform Industrie 4.0 (opvolging getekende MoU)
  - Hierover vinden gesprekken plaats over Nederlandse deelname aan enkele nationale werkgroepen van het Duitse platform Industrie 4.0.
  - Tijdens de Hannover Messe 2019 zal Nederland deelnemen in enkele forumdiscussies samen met het platform. Een nadere uitwerking van de MOU vindt over enkele weken plaats.
- Smart Factory Kaiserslautern (opvolging getekende MoU)
  - Met Smart Factory Kaiserslautern (SFKL) zijn gesprekken om een Europees netwerk van Smart Factories te vormen, waarin naast de DACH landen ook Nederland kan deelnemen. In het kader van de Hannover Messe 2019 zal een kleine showcase (preview) worden getoond om te laten zien wat een dergelijke samenwerking zou kunnen inhouden.

Factsheets RVO

Missies uitgevoerd door RVO worden in de regel 3 maanden na afloop geëvalueerd. Deze evaluatie is toegevoegd.

Land	Indonesië
Datum	4 – 11 november
Missieleiding	Minister van Staat, Sybilla Dekker
Type missie	Uitgaande economische missie
Delegatie	Life Science and Health bedrijven en kennisinstellingen
Achtergrond	Economische missie naar voor de LSH-sector prioritaire land Indonesië, gecombineerd met de Global Health Security Agenda die gehouden werd op Bali.

Samenvatting

Het bezoek aan Indonesië combineerde deelname aan de ministeriële bijeenkomst Global Health Security Agenda (GHSa) met een economische missie naar Surabaya en Jakarta. Aan de economische missie namen 16 gerenommeerde bedrijven en kennisinstellingen deel. Tijdens het bezoek is er een Memorandum van Understanding (MoU) ondertekend. Het MoU richt zich op de Indonesische belangstelling voor nauwere samenwerking en overdracht van kennis van ons gezondheidsstelsel (met name huisartsen) en samenwerking met kennisinstellingen. Voor Nederland zijn antibiotica-resistentie en global health als belangrijke onderwerpen in het MOU opgenomen.

Belangrijkste onderdelen programma

- Ministeriële conferentie GHSa. De Global Health Security Agenda Ministeriële bijeenkomst was voor de Indonesische Minister van Gezondheid een belangrijk evenement waaraan binnenlands veel (politieke) aandacht werd geschonken. Deelname van Nederland op ministerieel niveau heeft bijgedragen aan de goede relatie met Indonesië en werkte ondersteunend aan de Nederlandse kandidatuur voor het GHSa-voorzitterschap. Nederland werd op Bali gekozen tot GHSa-voorzitter voor 2019. Minister Dekker heeft tijdens de conferentie namens Nederland een verklaring afgelegd over het belang van een Global Health-aanpak.
- Bilateraal Minister VWS en ondertekening MOU. Tijdens een overleg met minister Moeloek zijn de in het MoU opgenomen speerpunten besproken. Indonesië heeft vooral interesse in samenwerking op het terrein van de zorg. VWS droeg als onderwerpen voor samenwerking overdraagbare ziekten (incl. AMR) en *global health security* aan. De eerste werkgroep voor de verdere uitwerking heeft in Nederland op 7 en 8 maart 2019 plaats gevonden.
- *Matchmaking*. Zowel in Surabaya als Jakarta werd voor de meereizende Nederlandse bedrijven en kennisinstellingen *matchmaking* georganiseerd. Beide sessies werden goed bezocht. De missieleden waren met name te spreken over de contacten opgedaan in Jakarta.
- Rondetafeldiscussie. Minister Dekker verzorgde een inleiding voor een tafeldiscussies over primary (rural) health & Tuberculosis, Hospital project development, Digitalisation & eHealth, Academic collaboration and Elderly Care. Met name de contacten rond Primary Healthcare waren interessant. Indonesië worstelt hiermee en Nederland kan met kennis en ervaring bijdragen aan oplossingen hiervoor.
- Bezoeken aan ziekenhuizen. Zowel private als particuliere ziekenhuizen werden bezocht. Met name de bezoeken aan particulieren ziekenhuizen waren voor de Nederlandse bedrijven interessant.
- Netwerkbijeenkomsten vonden in zowel Surabaya als Jakarta plaats en werden goed bezocht waarbij deelnemers een aantal nuttige contacten hebben opgedaan.

MVO/mensenrechten/koppeling hulp en handel

Betere zorg in de rurale gebieden was een terugkerend gespreksonderwerp. Nederlandse bedrijven kunnen hier met oplossingen en kennis aan bijdragen. Het consortium rond Hospitainer (mobiele ziekenhuizen op afgelegen locaties of op het water) kan een belangrijke rol spelen in medische zorg in crisissituaties.

Maatschappelijke uitdagingen/ SDGs

Nationaal en mondiaal is het terugbrengen van antibioticaresistente een grote maatschappelijke uitdaging. Dit onderwerp heeft tijdens het bezoek serieuze aandacht gekregen en is onderdeel van het MoU. Het ministerie van VWS, de RIVM en Indonesië gaan samen werken aan een betere inzet van antibiotica. Dit bezoek droeg bij aan SDG 3, *healthy lives and wellbeing*.

Resultaten en follow-up

- Versterking Nl-Indonesische bilaterale relatie;
- Nederland benoemd tot GHSa-voorzitter voor de komende jaren;

- Taskforce Healthcare maakte afspraken voor vervolfbezoek aan Indonesië;
- Indonesische delegatie van 19-21 februari naar Nederland voor een GHSA-bespreking;
- Indonesische delegatie op 7 en 8 maart naar Nederland voor *Joint Working Group* ter uitwerking MoU.

Factsheets RVO

Missies uitgevoerd door RVO worden in de regel 3 maanden na afloop geëvalueerd. Deze evaluatie is toegevoegd.

Land	Colombia
Datum	25 november – 2 december
Missieleiding	Minister-president Mark Rutte, minister Carola Schouten, minister Maduro van Aruba, minister Martina van Curaçao, viceminister Gerritsen, Hans de Boer, voorzitter VNO-NCW
Ruiz-	
Type missie	Economische missie
Delegatie	110 bedrijven en kennisinstellingen uit de sectoren Water & Logistiek, Agribusiness & Tuinbouw, Life Sciences & Health en Fietsmobiliteit
Achtergrond	Koninkrijksbrede economische missie samen met Aruba & Curaçao

Samenvatting

De missie stond met name in het teken van het aanhalen van banden met de nieuwe Colombiaanse regering en het promoten van Nederlandse (handels-)belangen. De expertise van de Nederlandse bedrijven in de verschillende sectoren werd hierbij sterk belicht in specifieke, sector-relevante Colombiaanse steden. De missie had een sterke koninkrijksdimensie, de aanwezigheid van ministers Maduro en Martina onderstreept dit.

Belangrijkste onderdelen programma

- Drie sectoren, Water&Logistiek, LSH en Agro, volgden respectievelijk een programma in Cartagena, Cali en Medellín. Tijdens de kick-off sessies stonden de lokale MVO-risico's centraal en hoe bedrijven daarmee om kunnen gaan.
- De Life Sciences & Health-delegatie heeft zich middels bezoeken aan hoogwaardige ziekenhuizen en rurale ziekenposten gericht op geavanceerde zorg en het aanbieden van zorg in moeilijk bereikbare gebieden (o.a. door Hospitainer, een mobiel veldhospitaal). Hierbij werd het belang van innovatie, toegang tot zorg en samenwerking onderstreept.
- De bedrijvendeleгатie van Water & Logistiek bezocht de havensteden Cartagena en Barranquilla, met als focus kustbescherming en havenontwikkeling. Daarnaast was er een bezoek aan het Canal del Dique, een verbindingskanaal tussen de haven van Cartagena en de Magdalena rivier. Hierbij is het belang van innovatieve financiering en milieu onderstreept.
- Voor Agro-industrie & Tuinbouw stond er onder andere een round table over tuinbouw op het programma. Daarnaast waren er bedrijfsbezoeken omtrent koffie, bloemen en duurzame palmolie. Hierbij is gekeken naar samenwerkingen op het gebied van stedelijke voedselvoorziening en werd het belang van duurzaamheid en landrechten onderstreept.
- De sector Fietsmobiliteit heeft zich gericht op fietsinfrastructuur en daar op verschillende niveaus gesprekken over gehad, waarbij diverse samenwerkingsverbanden zijn afgesproken. Op de BiCiGo-beurs is Nederland gepresenteerd als innovatief en gezond fietsland.
- Tevens was er binnen deze programma's ruimte voor matchmaking, en vonden op officieel niveau gesprekken plaats met de Colombiaanse autoriteiten, werkgeversorganisaties, mensenrechtenverdedigers, slachtoffers van het gewapend conflict en de Nederlandse overheid. De focus lag op welke wijze er samengewerkt kan worden om het recente vredesakkoord te ondersteunen door middel van economische ontwikkeling.

De missie reflecteerde de jarenlange, strategische inzet van het ambassadenetwerk in Colombia. De samenwerking met Colombia beperkt zich niet alleen tot handel, maar ook het samen zoeken naar innovatieve oplossingen ter ondersteuning van het vredesakkoord.

MVO/mensenrechten/koppeling hulp en handel

Meerdere MVO-gerelateerde onderwerpen stonden op het programma. Alle deelnemers zijn geïnformeerd over lokale MVO-risico's, de situatie met betrekking tot het vredesakkoord en op welke wijze zij daarmee om kunnen gaan. Mensenrechten stond tevens prominent op het programma. Zo bezocht minister-president Rutte de regio Apartadó, waar hij onder andere sprak

met mensenrechtenverdedigers, slachtoffers van gewapend conflict en landtitels uitreikte aan boeren.

Maatschappelijke uitdagingen / SDGs

Colombia kampt nog immer met de gevolgen van een langstlepend gewapend conflict. Omdat Nederland een rol heeft gehad bij de totstandkoming en implementatie van het vredesproces, was dit een belangrijk thema tijdens de missie. Daarnaast spelen er verschillende andere maatschappelijke uitdagingen in het land. Onderwerpen die ook tijdens de missie aan bod kwamen zijn onder andere:

- Corruptie en fraude
- De situatie van de koffieboeren in Colombia
- Palmolie en het effect hiervan op het milieu
- Gezondheidszorg op het platteland (*rural health*)
- Het voeden van grote en snelgroeiende steden (*Feeding the Cities conferentie*)
- Mobiliteit in grote steden

Resultaten en follow-up

Tijdens de missie werden door bedrijven en instanties 10 contracten ondertekend, met een totaalwaarde van 54.8 miljoen euro. Daarnaast zijn er G2G op economisch gebied de volgende afspraken gemaakt:

- Werkplan water en afval
- Verbijzondering werkplan gezondheid
- E-certificering: lancering Colombia als eerste land waarmee NL papierloos gaat werken
- MoU voortzetting watersamenwerking
- Ondertekening Agreement Fondo Adaptacion/FMO/NL government m.b.t. structurering tweede fase restauratie Canal del Dique
- Ondertekening intentieverklaring samenwerking m.b.t. kustbescherming
- Toegang tot Colombiaanse markt appels/peren en varkensvlees
- Kick-off twee cacao (peace crop) projecten in Huila, gefinancierd vanuit Cacao Origen Project LNV
- Intentieverklaring duurzame palmolie
- MoU omtrent Manos al Agua (koffieproject)

Factsheets RVO

Missies uitgevoerd door RVO worden in de regel 3 maanden na afloop geëvalueerd. Deze evaluatie is toegevoegd.

Land	België
Datum	3 december 2018
Missieleiding	Minister Sigrid Kaag
Type missie	Economische missie vrouwelijke ondernemers
Delegatie	30 Nederlandse en Belgische ondernemers
Achtergrond	In het kader van jaarlijkse missie naar België

Samenvatting

Op 3 december bracht de minister samen met een 20-tal vrouwelijke ondernemers uit Nederland een inspiratiebezoek aan België in het kader van vrouwelijk ondernemerschap, één van de speerpunten in de handelsagenda. Voor Nederland en België is veel te winnen bij stimulans vrouwelijk ondernemerschap, veel Nederlandse mkb'ers zetten hun eerste internationale stappen in een buurland (Nederland en België zijn elkaars 2e handelspartner). Toegang tot financiering en netwerken (work-life balance) zijn de grootste obstakels voor vrouwelijke ondernemers. Initiatieven als Inspiring Fifty (NL) en Women in Tech Brussels (BE) spelen hierop in.

Om succesvol zaken te doen in België is het ook voor vrouwelijke ondernemers van belang om zich goed te verdiepen in cultuurverschillen tussen Nederland en België.

Belangrijkste onderdelen programma

- *Politieke ontmoeting* met minister van Buitenlandse Zaken Reynders over handelspolitiek (oa. Brexit, migratie, handel en duurzame ontwikkeling).
- *Ronde tafel*: een nuttige uitwisseling over vrouwelijk ondernemerschap met Belgische CEO's van kleine en grotere ondernemingen, directeuren van Vlaamse, Waalse en Brusselse handelsbevorderingssagentschappen en de meegereisde Nederlandse ondernemers. Het

gesprek richtte zich vooral op toegang tot financiering en de juiste netwerken, uit onderzoek door RVO is gebleken dat dit de grootste uitdagingen zijn voor vrouwelijke ondernemers.

- *MolenGeek*: digitaal ondernemerschap. Een grassroots organisatie die jongeren in een achterstandswijk ondersteunt in het verbeteren van hun positie op de arbeidsmarkt door middel van digitaal ondernemerschap. Ook zetten de oprichters zich actief in op het stimuleren van vrouwelijk ondernemerschap in de technische sector. Concept MolenGeek is zeer interessant om uit te rollen in MENA regio. MolenGeek ontplooit diverse activiteiten en partnerschappen in Marokko op onder andere vrouwelijk ondernemerschap. De Nederlandse ondernemers waren geïnteresseerd in verdere samenwerking in onder andere Borgerhout (Antwerpen) en introductie van het concept in Amsterdam
- *Zakendoen in België*: Een ontmoeting en rondleiding in het Hightech Experience Center 'Living Tomorrow' met Nederlandse vrouwelijke ondernemers die actief zijn in België. Het doel van de bijeenkomst was inzicht krijgen in handelservaringen van (vrouwelijke) ondernemers over de grens en hoe internationaal ondernemen aangespoord kan worden, waaronder verdieping in cultuurverschillen.

MVO/mensenrechten/koppeling hulp en handel

Niet aan de orde tijdens deze missie.

Maatschappelijke uitdagingen/SDGs

Nederland en België staan voor dezelfde maatschappelijke uitdagingen op het gebied van de SDGs (- Gender Gelijkheid, goede gezondheid en welzijn, fatsoenlijke banen en economische groei, innovatieve en duurzame infrastructuur en partnership for the goals), en het internationale kader hiervan, de deelname van bedrijven en kennisinstellingen dragen bij aan het realiseren van deze doelstellingen. Naast handelspartners zijn Nederland en België ook vaak partners in innovatie en duurzame ontwikkeling.

Resultaten en follow-up

- Dit bezoek heeft inspiratie gegeven om de aanpak in vrouwelijk ondernemerschap verder vorm te geven, waaronder het opzetten van de Dutch Female Entrepreneurship Academy;
- Er zijn contacten gelegd en expertise uitgewisseld tussen Nederlandse en Belgische vrouwelijke ondernemers;
- 30 Belgische en Nederlandse vrouwelijke ondernemers hebben inspiratie opgedaan en best practices uitgewisseld op het gebied van het overwinnen van obstakels, inzetten van netwerken en over financieringsmogelijkheden;
- Belang van internationale samenwerking is onderstreept op gebied van maatschappelijke uitdagingen als gelijke kansen en digitalisering;
- Aandacht gegeven aan België als tweede handelspartner, toegankelijkheid van de Belgische markt in kaart gebracht voor het Nederlandse mkb en startups die willen internationaliseren;
- Naar aanleiding van deze missie zal het netwerk worden versterkt en zal de groep worden benaderd voor eventuele follow up activiteiten;
- Deelnemster van TEDxAmsterdamWomen organiseerde in april 2019 een trip naar Silicon Valley met 20 vrouwelijke ondernemers;
- Initiatieven van deelnemsters met betrekking tot o.a. 8 maart 2019 internationale vrouwendag.

Land	India
Datum	11 - 14 september 2018
Missieleiding	Minister Kajsa Ollongren
Type missie	Inkomende <i>Smart City</i> missie
Delegatie	<i>Joint Secretary Ministry of Housing & Urban Affairs</i> Kunal Kumar, director of <i>Smart Cities</i>; de <i>Smart City</i> CEO's van drie Indiase steden: Karnal, Agra en Dharamshala.
Achtergrond	Kennis delen en samenwerking versterken op het gebied van <i>Smart City</i> ontwikkelingen.

Samenvatting

Van 11 tot en met 14 september 2018 bracht een Indiase delegatie onder leiding van Mr. Kunal Jumar, *Joint Secretary* van het *Ministry of Housing and Urban Affairs*, een bezoek aan Nederland. Het ministerie van BZK verzorgde het programma op 11 en 13 september.

Het bezoek vond plaats binnen het kader van het MoU tussen het Indiase *Ministry of Housing and Urban Affairs* en het ministerie van BZK, waarbij tijdens de *flagship* handelsmissie onder leiding van premier Rutte aan India in mei 2018 is afgesproken de samenwerking tussen India en Nederland verder te bestendigen om onze steden gezond, duurzaam, veilig, bereikbaar en leefbaar te houden. India zoekt in Nederland naar mogelijkheden voor technische ondersteuning voor zijn 100 *Smart Cities*, waarbij de drie steden Karnal, Agra, Dharamshala naar voren zijn geschoven. In deze steden liggen concrete kansen voor het Nederlandse bedrijfsleven (water, smart city ontwikkelingen, stedenbouw, architectuur en afvalmanagement). Dit delegatiebezoek bood de mogelijkheid om hier uitgebreid over in gesprek te gaan met het ministerie van BZK en met het Nederlandse bedrijfsleven.

Belangrijkste onderdelen programma

- Bezoek aan het Ministerie van BZK, directie Ruimtelijke ordening. Daar is de delegatie bijgepraat over de Nederlandse ruimtelijke ordening en het gebruik van data binnen de leefomgeving en *smart mobility*.
- Bezoek aan het *Institute for Housing and Urban Development Studies*, als mogelijke partner in het opbouwen van kennis en kunde met betrekking tot integrale stedelijke planning waarbij slim gebruik wordt gemaakt van data.
- Bezoek aan de Gemeente Rotterdam en architectenbureau MVRDV, Gemeente Delft en Gemeente Amsterdam.
- Rondetafelgesprek over *Smart City Development* met de delegatie, RVO, het Ministerie van BZK en afgevaardigden van het Nederlandse bedrijfsleven.

MVO/mensenrechten/koppeling hulp en handel

Tijdens de bezoeken en tijdens het rondetafelgesprek is de nadruk gelegd op het gezamenlijk doel: onze steden gezond, duurzaam, veilig, bereikbaar en leefbaar houden. Daarbij is de integrale Nederlandse aanpak gepresenteerd: samenwerking tussen overheden, kennisinstellingen, bedrijfsleven en maatschappelijke partijen en cross-sectoraal. Het gebruik van data kan helpen bij integrale stedelijke planning, waarbij ethische vraagstukken (privacy) serieus genomen moeten worden en de publiek-private samenwerking essentieel is.

Maatschappelijke uitdagingen/ SDGs

India en Nederland staan voor gelijksoortige opgaven, maar deze verschillen enorm in schaal en context. Het slim gebruikmaken van data in integrale planning is daarbij essentieel voor beide landen. Met dit gezamenlijke doel - SDG 11: *Make cities and human settlements inclusive, safe, resilient and sustainable* - kan Nederland niet alleen kennis ontwikkelen in samenwerking met India, maar juist ook economische kansen verzilveren door de kennis op het gebied van water, afvalmanagement, stedenbouw, architectuur en ruimtelijke ordening in te zetten in concrete projecten in de 100 Indiase *smart cities*.

Resultaten en follow-up

- De bilaterale (economische) relatie is versterkt op de terreinen van ruimtelijke ordening, stedelijke planning, *urban data*, architectuur en *smart city* ontwikkelingen. Er zijn nieuwe contacten gelegd, bestaande contacten zijn versterkt en de inspanning kan resultaat opleveren in de vorm van economische contracten in India (in de stad Gwalior).
- Wellicht initieert het bedrijfsleven een aanvraag vanuit BZ/RVO om een *Partners International Business (PIB)* programma te starten op het onderwerp Smart Cities in India.
- Tijdens het inkomend werkbezoek is Minister Ollongren door de *Joint Secretary* uitgenodigd om in 2019 naar India te komen en daar mogelijk enkele van de Indian 100 Smart Cities te bezoeken. Zij heeft hier positief op gereageerd.

Land	China
Datum	14 - 16 oktober 2018
Missieleiding	Premier Li Keqiang
Type missie	Inkomend werkbezoek
Delegatie	Premier Li, de minister van Buitenlandse Zaken en van handel, voorzitter NDRC en een bedrijvendelegatie
Achtergrond	Eerste bezoek van een Chinese premier in 14 jaar.

Samenvatting

Van 14 tot en met 16 oktober bracht de Chinese premier Li Keqiang een bezoek aan Nederland. De Chinese delegatie bestond naast premier Li uit onder meer de minister van Buitenlandse Zaken Wang Yi, de voorzitter van de *National Development and Reform Commission* (NDRC) He Lifeng, en de minister van Handel Zhong Shan. Van Chinese zijde waren ook veel bedrijven aanwezig. Het was 14 jaar geleden dat een Chinese premier Nederland bezocht. Het bezoek volgde op het bezoek dat premier Rutte in april aan China bracht, vergezeld van minister Kaag (Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking), minister Schouten (Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit), minister Bruins (Medische Zorg en Sport), staatssecretaris Van Veldhoven (Infrastructuur en Waterstaat) en een bedrijfsleven delegatie.

Belangrijkste onderdelen programma

- Een bijeenkomst met Chinese en Nederlandse delegatieleden, een brede vertegenwoordiging van Nederlanders die op diverse manieren een voorname rol spelen in de betrekkingen in de politiek, in het bedrijfsleven, in de wetenschap en in de cultuur.
- Het bedrijfsleven evenement bestond uit twee onderdelen. Het eerste onderdeel betrof een besloten evenement met een beperkt aantal CEO's van grote Nederlandse bedrijven die actief zijn op de Chinese markt. Na een korte presentatie per bedrijf volgde een rondetafelgesprek met beide premiers, waarin de bedrijven hun zorgen over bescherming van intellectueel eigendom, markttoegang en een ongelijk speelveld op tafel legden.
- Aansluitend vond een groot publieksevent plaats, het zogenoemde *Business Forum*, waaraan circa 400 Nederlandse en Chinese bedrijven deelnamen. Het *Business Forum* opende met toespraken van premier Rutte, premier Li, minister Kaag en minister Zhong Shan. Tussen het CEO-evenement en het *Business Forum* werden in aanwezigheid van beide premiers een aantal *Memoranda of Understanding* en contracten gesloten.

MVO/mensenrechten/koppeling hulp en handel

Tijdens de verschillende officiële gesprekken (Tête-a-tête, delegatieoverleg) zijn mensenrechten aan de orde gekomen. Het ging hierbij over mensenrechten in het algemeen en die van religieuze minderheden zoals in Xinjiang in het bijzonder.

Maatschappelijke uitdagingen / SDGs

Tijdens het delegatieoverleg is gesproken over klimaatverandering, ouderenzorg en duurzame stedelijke ontwikkeling. Dit zijn allen onderwerpen waarop China en Nederland kunnen samenwerken en expertise kunnen delen. Premier Li was duidelijk geïnteresseerd in samenwerking op met name het gebied van ouderenzorg.

Resultaten en follow-up

- Nederland verstevigt door bezoeken als deze de banden met het Chinese leiderschap, hetgeen een positief momentum creëert op alle niveaus waarop Nederland met China samenwerkt. Het bezoek van de Chinese premier heeft ertoe geleid dat de samenwerking op diverse terreinen verder is vormgegeven.
- Door het aankarten (tijdens de verschillende delen van het economisch deel van het bezoek) van zorgen van bedrijven m.b.t. China is de dialoog op gang gebracht over handelsliberalisering, het mondiale handelssysteem, onderstrepen van een eerlijk en open handelssysteem met een gelijk speelveld, markttoegang, technologieoverdracht en intellectueel eigendom.
- Tekening van G2G overeenkomsten: minister Kaag tekende met de Chinese minister van Handel Zhong Shan een overeenkomst ter versterking van de economische samenwerking in derde markten. Voorts sloot het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit twee overeenkomsten met de Algemene Douaneadministratie van China over respectievelijk de export van rundersperma van Nederland naar China, en over de papierloze afhandeling van import en export van bepaalde categorieën landbouwproducten. Tot slot tekende het Nederlandse Lucht- en Ruimtevaartcentrum (NLR) een overeenkomst met het *Chinese Aeronautical*

- Tekening van B2B MoU's in aanwezigheid van beide premiers: Er werden in totaal acht samenwerkingsovereenkomsten getekend, met zes Nederlandse bedrijven (sommige bedrijven tekenden twee overeenkomsten).

Land	Singapore
Datum	21-23 november 2018
Missieleiding	President Halimah Yacob
Type missie	Inkomend staatsbezoek en officieel bezoek
Delegatie	President, minister van Milieu en Water, Senior Parlementssecretaris voor Buitenlandse Zaken en Handel en Investerings, drie parlementariërs, hoge functionarissen en zakenlieden.
Achtergrond	Inkomend staatsbezoek met (economische) focus op water en maritiem, hightech, <i>urban farming</i> en circulaire economie

Samenvatting

Van 21 t/m 22 november bracht de Singaporese president Halimah Yacob een staatsbezoek aan Nederland. Aansluitend bracht zij op 23 november een officieel bezoek aan de Brainport Eindhoven. De president werd vergezeld door een handelsdelegatie van 24 bedrijven en kennisinstellingen. Ruim 1600 Nederlandse bedrijven zijn in Singapore gevestigd. Net als Nederland is Singapore ondanks zijn geringe oppervlakte en inwonertal invloedrijk en heeft het regionaal een *gateway*-functie.

Tijdens het bezoek spraken publieke en private partijen over versterking van kennis- en innovatiesamenwerking en nieuwe handels- en investeringskansen. Nederland presenteerde zich als innovatiepartner in water, maritiem, circulaire economie, *hightech*, *life sciences & health*, *smart cities* en *urban farming*. Tijdens een ronde tafel onder leiding van VNO-NCW en twee *business fora* bespraken bedrijven en kennisinstellingen nieuwe mogelijkheden voor handel, investeringen en kennisuitwisseling. Belangrijk in het programma was de rol van innovatiehubs, startups en scale-ups, zowel voor het realiseren van de SDGs als voor het aanjagen van economische groei, innovatie en ondernemerschap. Daarom werd afgesproken de innovatiesamenwerking met Singapore te intensiveren.

Belangrijkste onderdelen programma

- Bezoek aan Prodock Amsterdam, een startup- en innovatiehub in de Amsterdamse haven die zich richt op de circulaire economie. De delegatie werd begeleid door de Koning, minister Kaag en burgemeester Halsema, en kreeg van Nederlandse *startups* en kennisinstellingen presentaties over onder meer water en *waste management*.
- CEO Round Table: dialoog onder leiding van VNO-NCW-voorzitter Hans de Boer tussen 10 Nederlandse en 24 Singaporese bedrijven. Thema's: water/maritiem, duurzaamheid/circulair en innovatie.
- Bezoek aan Wageningen University & Research (Demonstratiecentrum Bleiswijk): presentatie in de kassen van innovatieve teelt met optimale toepassing van licht, water, energie en voedingsstoffen. Begeleiding door de Koningin.
- Bezoek aan RDM Campus, innovatiehub in de Rotterdamse haven. Rondleiding samen met de Koning en burgemeester Aboutaleb door de Innovation Dock. Presentaties over het beroepsonderwijs van de Hogeschool Rotterdam en het Techniek College Rotterdam. Aansluitend aanwezigheid van de delegatie bij het business forum over *clean tech*.
- Bezoek aan Deltares met begeleiding door de Koning en presentaties over *climate resilience* en kustbescherming.
- Bezoek aan Brainport Eindhoven: ontvangst door Commissaris van de Koning Van de Donk, staatssecretaris Keijzer en burgemeester Jorritsma. Deelname delegatie aan een triple helix-ronde tafel over talent, samen met Nederlandse hightech-bedrijven en kennisinstellingen. Aansluitend bezoek aan een tentoonstelling over gezondheid, duurzaamheid, mobiliteit en slim gebruik van licht.

MVO/mensenrechten/koppeling hulp en handel

Veel aandacht voor *social inclusion*, onder meer in Rotterdam en Eindhoven, en tijdens het regeringsdiner. Nederland en Singapore kunnen van elkaar leren over vergrijzing, *lifelong learning*, digitalisering, arbeidsparticipatie door ouderen en een evenwichtige welvaartsverdeling.

Maatschappelijke uitdagingen / SDGs

Singapore beschouwt Nederland als een betrouwbare partner op SDG-gerelateerde gebieden als water, havenlogistiek, circulaire economie en glastuinbouw. De SDGs kwamen onder meer aan bod bij Prodock Amsterdam, het demonstratiecentrum van de WUR in Bleiswijk en de RDM Campus in Rotterdam (SDG 12-*Responsible Production and Consumption*, SDG 6-*Clean water and Sanitation*; SDG 9 -*Industry, Innovation and Infrastructure*).

Resultaten en follow-up

- Tien MoU's (G2G, B2B, B2K) op de terreinen water, maritiem, circulaire economie, agrofood, onderwijs, douane, markttoegang, innovatie, handel & investeringen.
- Intenties tot meer samenwerking in de autonome voedselvoorziening van Singapore, smart cities netwerk, *cyber security* en *counter terrorism*, arbeidsparticipatie oudere werknemers, digitalisering, gezond ouder worden, klimaat. Belangrijke rol voor startups.
- Nieuwe contacten en uitwisseling van kennis en expertise tussen Nederlandse en Singaporese bedrijven.

Land	Kaapverdië
Datum	10-12-2018
Missieleiding	President Fonseca
Type missie	Inkomend staatsbezoek
Delegatie	De Kaapverdiaanse president, ministers van Buitenlandse en Binnenlandse Zaken, staatssecretaris voor Maritieme Zaken en bedrijven en KvK uit de maritieme -, de toerisme – en de duurzame energiesector
Achtergrond	Inkomend staatsbezoek met (economische) focus op blue economy

Samenvatting

Op 10 en 11 december bracht de president van Kaapverdië, Jorge Carlos Fonseca, een staatsbezoek aan Nederland in gezelschap van zijn ministers van Buitenlandse en Binnenlandse Zaken, zijn staatssecretaris voor Maritieme Zaken en een kleine handelsdelegatie. Nederland en Kaapverdië hebben een speciale en historische relatie, onder andere door de grote Kaapverdiaanse gemeenschap in Nederland. Eén van de doelen van het bezoek was het intensiveren van de bilaterale economische samenwerking binnen de *blue economy* door middel van een ronde tafel over dit onderwerp. Op de laatste middag van het staatsbezoek bekrachtigden ook de voetbalbonden uit beide landen hun samenwerking door een MoU te ondertekenen. Tenslotte werd een protocol ter aanpassing van het sociaal zekerheidsverdrag ondertekend.

Belangrijkste onderdelen programma

- Tijdens het eerste deel bespraken Nederlandse en Kaapverdiaanse bedrijven en vertegenwoordigers van de overzeese delen van het Koninkrijk der Nederlanden uitdagingen en kansen bij het versterken van de Kaapverdiaanse maritieme sector, het verduurzamen van de energiesector en het betrekken van lokale ondernemers in de toerismesector.
- Tijdens het tweede deel sloten de Koning, de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking en de Kaapverdiaanse president en ministers van Buitenlandse en Binnenlandse Zaken aan bij de ronde tafel. Ten slotte tekenden minister Kaag en de Kaapverdiaanse minister van Buitenlandse Zaken twee MoU's over projecten voor de verdere ontwikkeling van de Kaapverdiaanse private sector.
- Een regeringslunch over de ontwikkeling van kleine eilandstaten en de gevolgen van klimaatverandering.
- Een ontmoeting met de Kaapverdiaanse gemeenschap in Rotterdam, waarbij de beide voetbalbonden afspraken maakten over meerjarige samenwerking.

MVO/mensenrechten/koppeling hulp en handel

Genoemde MoU's zijn een uitvloeisel van het Nederlandse van hulp naar handel-beleid. Gezien de goede mensenrechtensituatie in Kaapverdië, is tijdens de ronde tafel niet gesproken over uitdagingen op het gebied van mensenrechten of MVO.

Maatschappelijke uitdagingen / SDGs

De ronde tafel stond nadrukkelijk in het kader van Kaapverdië's hoge ambities m.b.t. de opwekking van duurzame energie (SDG 7), een efficiënte maritieme infrastructuur (SDG 9) en werkgelegenheid (SDG 8).

Resultaten en follow-up

- Een project wordt opgestart dat lokale ondernemers in de toeristische sector helpt om hun aanbod beter af te stemmen en onder de aandacht te krijgen van de groeiende aantallen (cruise-)toeristen op de eilanden Santo Antão en São Vicente. Dit sluit aan bij een ORIO-project waarin Nederland de aanleg van een cruise-terminal in Mindelo (São Vicente) medefinanciert.
- Een tweede project wordt opgestart om Kaapverdië te ondersteunen bij de ontwikkeling van een "Sea Campus", een complex van bedrijven en kennisinstellingen ter bevordering van trainingen en onderwijs voor personeel in de maritieme en logistieke sector.
- Het KNVB WorldCoaches-programma zal de komende jaren groepen Kaapverdiaanse coaches opleiden voor het geven van trainingen op het gebied van voetbal en zogeheten *life skills*.
- Voornemen van burgemeester Aboutaleb om op uitnodiging van President Fonseca in de zomer van 2019 naar Kaapverdië te komen voor een werkbezoek om de samenwerking te bestendigen.
- Een protocol ter aanpassing van het sociale zekerheidsverdrag werd ondertekend. Het verdrag wordt door de aanpassingen in lijn gebracht met nationale wetgevingen van beide landen.

Land	Verenigde Staten
Datum	11-14 september
Missieleiding	Staatssecretaris van Veldhoven
Type missie	Summit
Delegatie	53 bedrijven, medeoverheden op het gebied van circulaire economie en schoon transport
Achtergrond	Global Climate Action Summit (GCAS) te San Francisco

Samenvatting

Staatssecretaris Van Veldhoven vertegenwoordigde het Nederlandse kabinet bij de door gouverneur Brown van Californië georganiseerde Global Climate Action Summit (GCAS) te San Francisco, van 11-14 september 2018. In de Nederlandse afvaardiging zaten 53 bedrijven, medeoverheden als de Provincie Drenthe en burgemeester Aboutaleb van Rotterdam. Dit betrof zowel grote bedrijven als de Rotterdamse Haven als kleine bedrijven die een innovatief concept of product hebben ontwikkeld op het gebied van circulaire economie en schoon transport.

Belangrijkste onderdelen programma

- Tijdens de Summit is een plenaire conferentie georganiseerd, daarnaast high-level sessions en meer dan 300 affiliate events (AE).
- Nederland organiseerde vier AE's: op het gebied van circulaire economie, mobiliteit, klimaatadaptatie en één over klimaatactie van kleine en middelgrote landen.

MVO/mensenrechten/koppeling hulp en handel

Niet aan de orde.

Maatschappelijke uitdagingen / SDGs

Het doel van de Nederlandse deelname aan de summit was om circulaire economie en schoon transport (SDG 9,12), beide belangrijke pijlers in het Nederlands klimaatbeleid (SDG 13), goed neer te zetten.

Resultaten en follow-up

- Talloze Amerikaanse gouverneurs, burgemeesters en senatoren, maar ook buitenlandse politici onderstreepten het belang van actie en ambitieus beleid tijdens de Summit.
- Voor Nederland was de GCAS succesvol, in de eerste plaats omdat staatssecretaris Van Veldhoven het belang van circulaire economie onder de aandacht van de plenaire conferentie en ook de deelnemers aan andere evenementen wist te brengen.
- Alle door IenW georganiseerde affiliate events goed zijn goed bezocht en de uitgedragen boodschappen vonden weerklank.
- En marge van de GCAS de praktische samenwerking op klimaatgebied met m.n. Californië bezegeld middels de ondertekening van een zestal MoU/Lol's.

Land:	Portugal	Finland
Datum:	5-11 november	4-5 december
Naam beurs:	Web summit	Startupbeurs Slush
Missieleiding:	Special Envoy StartupDelta	Constantijn van Oranje
Type missie:	Strategische beurs	
Delegatie:	aanwezige startups	14 startups
Achtergrond:	Startup beurzen	

Samenvatting

In de tweede helft van 2018 was Nederland vertegenwoordigd op twee startup beurzen onder leiding van de Startupdelta Special Envoy, Constantijn van Oranje. Startups en scale-ups zijn van belang voor de innovatiekracht en de productiviteitsgroei van de Nederlandse economie. Tevens leveren zij innovatieve oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen wereldwijd. Vandaar de inzet op deze doelgroep. Vele Nederlandse startups en scale-ups weten de grote beurs Web Summit te Lissabon inmiddels te vinden, maar hebben moeite op eigen initiatief het juiste netwerk te vinden. De overheid i.s.m. StartupDelta vervulde hier een verbindende rol. De deelname aan de kleinere Tech startupbeurs Slush te Helsinki startups heeft voor veel leads en belangrijke contacten gezorgd. Op deze beurs zijn minder corporates aanwezig, maar juist meer investeerders.

Belangrijkste onderdelen programma

Uitgangspunten voor startup beurzen:

- Het creëren van een platform voor Nederlandse startups voor het versneld internationaliseren.
- Matchmaking kansen organiseren met investeerders, potentiële klanten/partners (bijv. corporates en overheden) en internationale netwerken.
- Nederland positioneren als een leidend startup ecosysteem door goede founders en startups te selecteren voor deelname, en via een pers en communicatie strategie.
- Aantrekken van investeerders, startups en het verbinden van talent aan Nederland.

MVO/mensenrechten/koppeling hulp en handel

Niet aan de orde.

Maatschappelijke uitdagingen/SDGs

Startups leveren innovatieve antwoorden op een verscheidenheid aan maatschappelijke uitdagingen en leveren op die manier ook een bijdrage aan de SDGs. Als startups uitgroeien tot succesvolle ondernemingen leveren ze een belangrijke bijdrage aan de werkgelegenheid en economische groei (SDG 8) en aan innovatie (SDG 9).

Resultaten en follow-up

Web Summit Lissabon

- De aanwezigheid van een Holland Paviljoen op de grotere beurs Web Summit te Lissabon bood de aanwezige startups een ankerpunt, waar succesvolle matchmaking plaatsvond met incubators en corporates.
- Tijdens een side-event kwamen met 150 startups en scale-ups in contact met internationale investeerders.
- Focus op aantrekken buitenlandse startups en scale-ups, door aanwezigheid of national point of entry (RVO) en Nederlandse incubators en excellerators

Slush Helsinki

- 14 Nederlandse startups zijn in contact gebracht met potentiële investeerders, corporates en klanten.
- Een van de startups richtte zich bijvoorbeeld op duurzame energie en heeft een koelkast ontwikkelt die met 6 uur stroom 24 uur kan koelen.
- Focus op aantrekken buitenlandse startups en scale-ups, door aanwezigheid of national point of entry (RVO) .